

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Marie Chudomelová

Komentovaný překlad kapitoly *Class* z knihy *The Cambridge Companion to Jane Austen*

(Juliet Mc Master, Velká Británie, Cambridge University Press, 1997)

Annotated Translation of the Chapter *Class* from *The Cambridge Companion to Jane Austen*

(Juliet Mc Master, United Kingdom, Cambridge University Press, 1997)

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Šárka Tobrmanová, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své bakalářské práce Mgr. Šárce Tobrmanové, Ph.D., za ochotu při konzultování práce, cenné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. 7. 2017

.....

Marie Chudomelová

Abstrakt

Tato bakalářské práce se skládá z překladu kapitoly Juliet Mc Masterové *Class* z knihy *The Cambridge Companion to Jane Austen* a komentáře k překladu. Komentář je rozdělen do tří hlavních částí: translatologická analýza originálu podle modelu Christiane Nordové, hlavní překladatelské problémy a jejich řešení a typologie překladatelských posunů.

Klíčová slova

komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, Jane Austenová, společenské třídy

Abstract

This bachelor's thesis consists of a Czech translation of the chapter *Class* written by Juliet McMaster, which can be found in *The Cambridge Companion to Jane Austen*, and a commentary on the translation. The commentary is divided into three parts: a translation analysis of the source text based on Christiane Nord's model, translation problems and their solutions, and a typology of the translation shifts.

Key words

translation with commentary, translation analysis, translation problems, Jane Austen, social class

Obsah

Úvod.....	6
Překlad.....	7
Komentář k překladu.....	22
1 PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA	22
1.1. Vnětextové faktory	22
1.2 Vnitrotextové faktory	24
1.2.1. Téma, obsah, výstavba textu	24
1.2.2. Žánrově stylistická charakteristika textu	25
1.2.3. Lexikální a morfologická rovina	25
1.2.4. Syntaktická rovina.....	26
1.2.5. Stylistické prostředky	27
2 HLAVNÍ PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY.....	29
2.1. Metoda překladu.....	29
2.2. Kulturní neekvivalence.....	29
2.2.3. Názvy společenských vrstev.....	29
2.2.4. Jiné kulturní neekvivalence	30
2.4. Slovní hříčky	31
2.5. Citace.....	32
2.5.1. Citace z děl Austenové	32
2.5.2. Citace z jiných děl	33
3 TYPOLOGIE PŘEKLADATELSKÝCH POSUNŮ	34
3.1. Konstitutivní posuny	34
3.2. Individuální posuny.....	36
Závěr.....	39
Bibliografie.....	40
Příloha – výchozí text.....	43

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje komentovanému překladu kapitoly z knihy *The Cambridge Companion to Jane Austen*. Pro překlad jsem si vybrala kapitolu *Class* od kanadské profesorky literatury Juliet McMasterové, která se zabývá společenským rozvrstvením světa románů Jane Austenové. K výběru textu mě přivedl zájem o romány Jane Austenové a o historické období, v němž se jejich děj odehrává.

Za samotným překladem následuje analýza výchozího textu, která je inspirována modelem Christiane Nordové a zabývá se zvláštnostmi na úrovni vnětextových faktorů, lexika syntaxe a stylu. Dále uvádím ústřední problémy, s nimiž jsem se při převodu textu do cílového jazyka potýkala. Nakonec v kapitole Typologie překladatelských posunů třídím tyto posuny podle dělení A. Popoviče.

Překlad

CITOVANÁ DÍLA A POUŽITÉ ZKRATKY

Při odkazování na díla Austenové vycházíme z těchto vydání:

AUSTENOVÁ, Jane. *Emma*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: Academia, 2004.

AUSTENOVÁ, Jane. *Mansfieldské panství*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: Rozmluvy, 2009.

AUSTENOVÁ, Jane. *Pýcha a předsudek*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: LEDA, 2008.

AUSTENOVÁ, Jane. *Pýcha a přemlouvání*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: LEDA, 2010.

AUSTENOVÁ, Jane. *Rozum a cit*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: LEDA, 2009.

AUSTENOVÁ, Jane. *Watsonovi*. Přeložil Tomáš Tulinger. Praha: DARANUS, 2013.

Použité zkratky:

<i>E</i>	<i>Emma</i>
<i>MP</i>	<i>Mansfieldské panství</i>
<i>PP</i>	<i>Pýcha a předsudek</i>
<i>PPŘ</i>	<i>Pýcha a přemlouvání</i>
<i>RC</i>	<i>Rozum a cit</i>
<i>W</i>	<i>Watsonovi</i>

JULIET McMASTEROVÁ

Společenské třídy

Lady Catherine de Bourgová, jedna z nejsnáze zapamatovatelných a přitom nejméně sympatických románových postav Jane Austenové, si „přeje, aby jistý stavovský odstup zůstal zachován“ (PP 170). Podlézavý pan Collins tak po Elizabeth vyžaduje, aby se oblékala prostě a nenapodobovala elegantní způsob odívání své vysoce postavené hostitelky. Rozdíly ve společenském postavení musejí být zřetelně vidět.

Pro Jane Austenovou byly společenské rozdíly samozřejmě realitou každodenního života a jako spisovatelka realistické prózy musela mírné odlišnosti mezi jednotlivými stavy bedlivě pozorovat. Ani by si nepřála, aby se odlišnosti společenského postavení nerespektovaly, přestože v době, kdy psala své romány, věděla, jak může být život vinou společenského uspořádání obtížný. Stejně jako slečna Batesová byla totiž neprovdanou dcerou zesnulého reverenda venkovského kostela.

Její nejmilejší neter Fanny Knightová, kterou „viděla vyrůstat od časů, kdy to pro ni [Fanny] bylo vyznamenání, že jí věnuje pozornost“ (E 278), se poté, co se provdala za lorda, ke své tetě chovala s nepokrytou povýšeností a prohlásila o ní, že kdyby nenabyla zkušeností v Godmershamu, byla by „co se dobré společnosti a jejich způsobů týká, pod vší kritiku“. ¹ V jistém smyslu bylo pro pozorování společenských odlišností postavení Austenové ideální. Jako neprovdaná žena byla do určité míry mimo hru (jelikož ženy zpravidla přejímaly postavení svého manžela), a o to lépe ji tedy mohla sledovat. Mohla i střídat různé úhly pohledu. S ovdovělou matkou a neprovdanou sestrou bydlela v domě v Chawtonu, který jim propůjčoval její bratr, a žila poměrně skromně. Bratra s rodinou ale také navštěvovala na jeho venkovském sídle v Godmershamu, kde popíjela francouzské víno (které si dopřávala jen výjimečně) se společenskou smetánkou.²

„V žádné jiné zemi není společenská vážnost tak důkladně a jemně odstupňovaná,“ tvrdil Edward Lytton Bulwer, který v Anglii vyrůstal v době, kdy Austenová psala své romány.³ On i jiní spisovatelé viktoriánské doby, jako Carlyle či Thackeray, vynikali v otevřené kritice anglických společenských tříd a rozdílů mezi nimi, již před nimi se ale Austenová specializovala na jemné nuance a záludnosti této problematiky. Pro účely této studie nejdříve začnu přemýšlet jako snob a pokusím se zrekonstruovat společenský žebříček světa románů Jane Austenové. Na jeho příčky postupně umístím jednotlivé postavy a pak se

pokusím vystihnout postoj Austenové k rozlišování společenských tříd a k nesmírné závažnosti, kterou jim některé její postavy přikládají.

I když Austenová sama přišla do styku se členy královské rodiny (třebaže zprostředkovaně; byla totiž milostivě vyzvána, aby román *Emma* věnovala princovi regentovi), v jejích knihách královskou rodinu nenalezneme, ani žádného z předních aristokratů, kteří stále vlastnili rozsáhlé lány země a ve vládě zastávali významné pozice. Musíme tak začít o několik příček níže. Z postav, které v románech přímo vystupují (nejsou pouze zmiňovány), má nejvyšší status pravděpodobně lord Osborne z nedokončeného díla *Watsonovi*, a ten nemá daleko k úplnému pitomci. Na základě náznaků se můžeme domnívat, že ho hlavní hrdinka náležitě převychovává a on si jí začne vážit i ji požádá o ruku, ale ona ho odmítne. Jak je vidět, Austenová královskou rodinu příliš neuznávala, nic zvláštního neshledávala ani na příslušnících vyšší šlechty. Postavy s tituly – nebo s „držadly u jmen“, jak by řekli viktoriáni – jsou v jejích románech jen málokdy obdivuhodní. Sir Thomas Bertram, baronet, je z nich nejlepší, i on však přeceňuje význam své vlastní rodiny. Walter Elliot, posedlý svým titulem baroneta a neustále listující v almanachu, v němž je jeho titul zapsán, je prezentován jako osoba nejen zábavná, ale také opovrženíhodná. (Postavou sira Waltera Elliota Austenová předběhla viktoriánského spisovatele Carlyla ve společenské kritice aristokracie; on jim říkal „dandyové“ a odsuzoval jejich posedlost vzhledem a chorobnou sebelásku.) Sir John Middleton, nejspíše také baronet, je dobrosrdečný, ale nepřiliš bystrý, chybí mu „vrozené nadání i smysl pro cokoli“ (RC 38). Že baroneti mohou být poněkud zaostalí, naznačuje sluha, když titul zkomolí na „barotmář“.

Titul baroneta je dědičný, přechází z otce na syna; rytířský titul, spojený s oslovením „sir“ před křestním jménem, je udělován za zásluhy, a jelikož není dědičný, je také méně prestižní. Dokonce i pan Lucas, který se „původně zabýval obchodováním v městě Merytonu“ (PP 20) může získat titul „sira Williama Lucase“ z Lucasova a při každé příležitosti pak zmiňovat palác svatého Jakuba, kde mu byla tato hodnost udělena. „Tuto čest [povýšení do šlechtického stavu] prožíval snad až příliš,“ poznamenává suše vypravěčka (20). Zdá se, že šlechtický titul je v dílech Austenové někdy téměř zárukou slaboduchosti. Z okázalé přehlídky jmen „vdova po vikomtovi Dalrymplovi s dcerou, urozenou slečnou Carteretovou“, můžeme téměř spolehlivě odhadnout, že na těchto postavách nebude kromě jejich titulů nic zvláštního (PPŘ 177). Urozený pan John Yates, který si o samotě nacvičuje roli barona, je podobně nepozoruhodný (MP 131). (Jako „urozený pán“ či „urozená slečna“ jsou titulováni mladší synové či dcery vyšších šlechticů, kteří jsou postavením níže než markýz.)

Ženy občas také mívají „držadla u jmen“, i když vyšší šlechtické tituly ani baronetství zdědit nemohou. Lady Catherine de Bourgová by si zajisté přála, abychom docenili jemné nuance titulu „lady“. Pokud se klade před křestní jméno jako v případě lady Catherine, její sestry lady Anne Darcyové nebo intrikánské lady Susan Vernonové, značí to, že dotyčná je dcerou hraběte a titul je její vlastní, náleží jí bez ohledu na status jejího manžela. Naopak lady Bertramová z *Mansfielského panství* spolu s lady Middletonovou a lady Russellovou z *Pýchy a přemlouvání* získaly tento titul sňatkem s baronem či rytířem, pojí se tedy pouze s příjmením, a pokud by se dotyčná znovu provdala za pouhého „pana“, titul by ztratila. V těchto kruzích na takových věcech záleží.

Lady Anna Darcyová se provdala pouze za pana Darcyho a její rodina je tak, jak lady Catherina ráda připomíná, „nešlechtická“. I tak je ale „úctyhodná, počestná a starobylá“ a Darcyho jmění vynášející 10 000 liber ročně je „značné“ (PP 365). Austenová zřejmě opravdu hluboce respektuje starodávné rodiny bez šlechtických titulů, obzvláště pokud vydělávají vlastnictvím pozemků a jejich pronájmem. Právě z takových rodin venkovské šlechty pochází pan Darcy z pemberleyského panství a pan Knightley z panství donwellského, dvě nejlepší partie v jejich románech. Pan Rushworth z sothertonského panství je stejného původu, ten ale navzdory dlouhému seznamu pozemků k pronájmu morálně ani intelektuálně nepřevyšuje význam svého jména.

Austenová se nebrání inspiraci Popelkou a šťastný konec jejich románů často spočívá ve sňatku hrdinky s postavou s vyššími příjmy i společenským postavením. Venkovský gentleman s rozsáhlými pozemky je pro její hrdinky nejbližším ekvivalentem prince. Pokud jde o příjmy, její hrdinky se obvykle řídí, třebaže neúmyslně, radou farmáře z básně Alfreda Tennysona: „Nežeň se pro peníze, žeň se tam, kde se vyplácí!“ Elizabeth Darcyho nejdříve odmítne, čímž uklidní naše obavy, že si ho bere pro jeho příjem deseti tisíc liber ročně. Také ale zpola v žertu přiznává, že na její lásku mělo vliv „jeho krásné panství v Pemberley“ (383). Peníze jsou však jenom jedním z mnoha důležitých faktorů.

Pan Darcy je tou nejslibnější partií v románech Austenové a paní Bennetová má plné právo se z jeho sňatku s Elizabeth radovat. Ale názory na hloubku společenské propasti mezi nimi se různí. V očích lady Catherine je Elizabeth bezvýznamné děvče plné „opovážlivé ctižádosti“, pokoušející se vchytrale o společenský vzestup, který by „pohaněl Pemberley“ (366–367). Samotnou Elizabeth jejich rozdílné postavení neleká. „On je gentleman stejně jako můj otec: v tom jsme si rovni,“ podotýká klidně (365). Zdá se, že Austenová částečně stírá

společenských rozdílů mezi venkovskou šlechtou a lépe situovanými jedinci schvaluje. Také však s ironií zaznamenává tendenci pečlivě sledovat společenské odlišnosti těch níže postavených. Emmu Woodhousovou rozčílí pan Elton, když ji požádá o ruku: „Na její přítelkyni shlížel s opovržením, moc dobře si vědom společenským rozdílů u níže postavených, ale u těch nad sebou k nim byl tak slepý, že ho ani nenapadlo, jestli to není opovážlivost, ucházet se o ni!“ (E 101). Emma sama je také vysoce vnímavá k společenským odlišnostem mezi ní a těmi níže na společenském žebříčku.

Venkovský gentleman, který vede pohodlný život a spoléhá se na zděděné jmění a příjmy z pronájmu pozemků, je v tom nejlepším případě z morálního i ze společenského hlediska ideálním partnerem pro románovou hrdinku. Nikoli však bezpodmínečně. Austenová i jiní společenští kritici trvají na tom, že se výsadami pojí značná odpovědnost. Pokud je Darcy pyšný a okázalý, chová se k němu Elizabeth chladně. Pookřeje, až když se dozví, že využívá své vlivné pozice majitele panství Pemberley k prospěchu všech kolem něj.

Nemohla pominout chválu, již ho zahrnovala paní Reynoldsová. Což může být cennější uznání než úsudek bystré služebné? Uvažovala, kolik lidí mu vděčí za svou spokojenost jakožto bratrovi, majiteli panství, chlebovárci, kolik radosti nebo utrpení může způsobit! ... Všechno, o čem se hospodyně zmínila, svědčilo příznivě o jeho charakteru. (PP 257)

Emma nás oslovuje jako barvitá a optimistická komedie, zčásti proto, že její hlavní hrdina pan Knightley je na té nejvyšší společenské i morální úrovni: vždyť také žije v „Donwellu“.¹

Obec Highbury, dějiště románu *Emma*, je jakýmsi mikrokosmem společenského světa Austenové. Téměř všechny společenské úrovně, které Austenová ve svých románech zachycuje, jsou zde zastoupeny, počínaje panem Knightleyem (jenž nemá šlechtický titul rytíře, jak by jeho jméno napovídalo, pouze rytířské ctnosti)² a konče chudou rodinou, podporovanou Emminou dobročinností. Navíc je to sama hlavní hrdinka, kdo se dopouští společenské diskriminace a vynáší nad společenským postavením lidí kolem sebe ukvapené a často nepřesné soudy. Především z *Emmy* budu proto čerpat příklady postav na různých příčkách společenského žebříčku, vypůjčovat si ale budu libovolně i z jiných románů.

Ve highburské společnosti je mužem s nejvyšším společenským statutem pan Knightley z Donwellu, který převyšuje ostatní i svou ušlechtilou povahou. Jak Austenová zdůrazňuje, jedním z projevů jeho charakterní povahy je, že svého postavení nezneužívá. Kam

¹ V angličtině připomíná název panství složeninu slov „done“ a „well“, tedy „uděláno“ a „dobře“. Pozn. překl.

² Jméno Knightley je podobné rytířskému titulu „knight“. Pozn. překl.

by Osbornovi z románu *Watsonovi* záměrně jeli kočárem, aby dali na odiv svou společenskou důležitost, pan Knightley chodí pěšky. Pokud si nechá poslat pro kočár, tak ne proto, aby se svezl sám, ale aby ho poskytl paní Batesové a Jane Fairfaxové. I když by správu panství mohl přenechat zaměstnanci, aktivně se na ní podílí, často se radí se správcem Williamem Larkinsem a zajímá se i o soukromé problémy Roberta Martina, kterému pronajímá farmu. V románu *Pýcha a přemlouvání* nalezneme postavu sira Waltera Elliota. Ten představuje příklad majitele panství, který se naopak svým závazkům vyhýbá, a když v důsledku toho své panství musí opustit, dokonce nechá rozloučení na své dceři (PPŘ 50). Sira Waltera okouzluje prestižnost jeho postavení, své povinnosti ale zanedbává.

Dalším nejváženějším obyvatelem Highbury je pan Woodhouse z Hartfieldu. Hartfield je sice sídlo gentlemana a patří k němu přilehlá farma, ale pan Woodhouse se o jeho správu očividně nezajímá a o žádných nájemnících neslyšíme. Emmino věno 30 000 liber svědčí o tom, že většina jeho příjmu pochází z investic, nikoli z pronájmu pozemků, proto je také postavením o něco níže než pan Knightley. Pan Bennet z Longbournu z *Pýchy a předsudku* a starý pan Dashwood z *Rozumu a citu* také spadají do této kategorie. Jsou to sice zámožní gentlemani, majitelé panství, ale o své pozemky nemají vytrvalý zájem, který by z nich činil dobré správce a morální aristokraty jako jsou Darcy a Knightley.

Dalo by se předpokládat, že sourozenci z jedné rodiny budou přirozeně na stejné společenské úrovni. Ale i jejich společenský status se může lišit, značné rozdíly přitom nalezneme nejen v postavení dcer a synů, ale i v postavení jednotlivých synů. Pozemky a aristokratické tituly se dědily podle zásady primogenitury. Šlechtický titul přešel na nejstaršího syna a stejně tak pouze nejstarší syn zpravidla dědil většinu pozemků. Systém svěřenectví, který hraje významnou roli v románu *Pýcha a předsudek*, tyto zvyklosti právně ustanovil. Pokud by panství bylo rozděleno rovným dílem mezi všechny potomky, což by odpovídalo současné představě o spravedlivém dědění, panství by se postupně zmenšovalo, až by nakonec zaniklo. Zásada primogenitury, která nespravedlivě zvýhodňuje jednoho člena rodiny tím, že mu připíše veškerý majetek, vznikla snahou o zachování rodinného jména a sídla pro budoucí generace. Austenová upozorňuje na nespravedlnost tohoto systému. Na začátku *Rozumu a citu* nás vypravěčka spravuje o poslední vůli zámožného pana Dashwooda; ten veškerý majetek a panství odkázal svým mužským potomkům, a to takovým způsobem, že ženám v rodině nemohlo být připsáno nic, i přesto, že syn byl již bohatě zabezpečen. Manželka a dcery tak zůstaly nezaopatřeny a panství a veškeré jmění připadlo „synovi a synovi jeho syna“ (RC 8).

Status a vyhlídky starších a mladších synů se tedy značně liší, obdobný rozdíl najdeme mezi syny a dcerami. Austenová si toho ve svých knihách všimá a zdůrazňuje nerovnost takového uspořádání. Pět sester Bennetových se po smrti otce bude muset vystěhovat z domova v Longbournu, ten má totiž zdědit vzdálený bratranec pan Collins, který jeví pramalé známky toho, že by si ho morálně zaslouhoval. I každá z těchto pěti dívek se těší trochu jiné míře společenské prestiže. Nejstarší Jane se říká „slečna Bennetová“, zatímco její mladší sestry se oslovují jako „slečna Eliza“, „slečna Mary“ a tak dále. Starší sestry obvykle chodí do společnosti dříve než ty mladší a podle lady Catherine by to také tak mělo být, ale v tomto ohledu vítězí u této rodiny rovnocennost. „Ale já myslím, že by to bylo vůči sestřičkám nespravedlivé,“ říká Elizabeth, „kdyby jim měly být odepřeny zábavy a radovánky jen proto, že starší nemají možnost nebo chuť honem se vdát. Ta poslední má přece stejné právo užívat mládí jako ta první“ (PP 174–175). Jakmile se jedna z nich vdá, převyší postavením ostatní sestry, bez ohledu na to, zda jsou mladší či starší. „Páni! Já bych se tak ráda vdala dřív než vy!“, sděluje Lydia starší sestře svůj důmyslný nápad, „pak bych vám všem mohla dělat gardedámu a vodit vás na plesy!“ (230). Brzy se jí přání také vyplní – i když ne bez určité morální oběti – a může si tak hrdě nárokovat místo u stolu po matčině pravici a nejstarší sestru odsunout slovy: „Ale, Jane, teď sem musíš pustit mě a posunout se níž, protože já jsem vdaná žena!“ (324).

Rozdíl mezi bratry je v této vrstvě společnosti ještě větší. Nejstarší syn může očekávat, že zdědí panství, s ním i příjmy, které vynáší, leckdy i titul, a je tak často veden k zahálce. Austenová na zhýčkaných a lehkovážných postavách, jako jsou Frederick Tilney z *Opatství Northanger* či Tom Bertram z *Mansfieldského panství*, ukazuje, jak mohou taková očekávání mladé muže zkazit. Větší pochopení má Austenová pro mladšího syna, jako je Henry Tilney nebo Edmund Bertram, který si musí vydělávat na živobytí sám; z něho se stane vhodný partner pro hlavní hrdinku. Mary Crawfordová měla jasný plán, a to vzít si staršího bratra. Když se omylem zamiluje do Edmunda, je ze sebe tak rozladěná, že si přeje, aby jeho starší bratr zemřel (460). Edwarda Ferrars se narodil jako nejstarší syn, ale povahově mu to nevyhovuje, rozčiluje ho, že se od něj očekává zahálčivý způsob života. „Ale namísto abych se něčím zaměstnával, namísto aby mi vybrali nějaké povolání nebo mi dovolili, abych si je zvolil sám, vrátil jsem se domů lelkovat“ (RC 365). Jeho matka, zámožná a vlivná paní Ferrarsová (člověk by si přál, aby Austenová někdy zobrazila vlivnou ženu i v příznivém světle!) z něho v podstatě učiní mladšího syna (aspoň z ekonomického hlediska), když

veškerý majetek převede na jeho mladšího syna Roberta, který se v lelkování vyžívá. Edward se pak žíví jako venkovský pastor.

Vypadá to tedy, že Austenová má největší pochopení pro duševně pracující vrstvu společnosti, kam spadá i ona sama. Její nejtemperamentnější hrdinky (Marianna, Elizabeth a Emma) sice společensky povýší sňatkem s majiteli venkovských panství, Catherine, Elinor, Fanny a (pravděpodobně) Emma Watsonová se ale provdají za duchovní, kteří jsou k tomu ještě většinou mladšími bratry. Austenová zobrazuje přednosti této profese, kterou vykonával její otec i dva z bratrů, i když nerozebírá jejich pracovní povinnosti, ani jak prestižní pozici měli mezi jinými duchovními, jako činil Trollope o generaci později. Nicméně v románech, v nichž se hrdinka přivdává mezi venkovskou šlechtu, si Austenová dovoluje církev trochu satirizovat. Pan Collins i pan Elton jsou faráři, kteří budují kariéru, podlézají svým „patronům“ a snaží se si finančně polepšit výhodným sňatkem. Dokonce i velmi zásadový Edmund Bertram si poté, co s Fanny „byli již nějaký čas svoji a byly by jim přišly vhod vyšší příjmy“, vezme na starost další farnost, a je z něho tak mnohoobročník (MP 502).

Syn gentlemana, který si musí sám vydělávat na živobytí, nemá ve světě Austenové příliš na vybranou. Může vstoupit do církve, armády, námořnictva, stát se právníkem nebo lékařem (o vhodnosti lékařského povolání pro gentlemany však stále panovaly pochyby). Armáda byla nejistou volbou, protože za důstojnické hodnosti se muselo zaplatit. Kapitán Tilney, nejstarší syn, může očekávat finanční podporu, jelikož pokračuje v šlépějích svého otce. (Generál Tilney musel své panství zdědit, armáda neplatila tolik, aby si člověk mohl dovolit koupit opatství.) Plukovník Brandon byl původně mladším synem, své panství zdědil až po předčasné smrti staršího bratra. Wickham, poručík u domobraneckého pluku, je věčně bez peněz. Pan Weston byl jako armádní kapitán pod úrovní šlechtické rodiny Churchillů, až obchodováním zbohatl natolik, že si mohl koupit nevelké panství Randalls a zařadit se mezi gentlemany (E 11). Armáda může člověku zajistit určitou společenskou prestiž, není ale spolehlivým zdrojem příjmů. Ale snobská Emma by nejspíše tak vřele neschvalovala sňatek své přítelkyně s panem Westonem, kdyby kdysi nebyl „kapitánem“ Westonem.

Po dráze duchovních uznává Austenová nejvíce nepochybně práci u námořnictva. V románu *Pýcha a přemlouvání* představuje námořnictvo jako příklad organizace, v níž se povyšuje podle zásluh, na rozdíl od prastarého zřízení založeném na dědické posloupnosti, který je pro sira Waltera Elliota posvátný.⁴ Na námořnictvu se mu nezamlouvá „skutečnost, že se jeho prostřednictvím vyšvihnou i lidé nevalného rodu a tito muži pak získají pocty, o

jakých se jejich dědům a otcům ani nesnilo“ (PPŘ 26). Pokud Sir Walter s něčím nesouhlasí, je to pro nás signál, že Austenová to schvaluje. Její poslední román je známý tím, že zde Austenová odsunula stranou venkovskou šlechtu ve prospěch námořnictva. V zámku Kellynch sira Waltera nahradila admirálem Croftem, hrdince dovolila odmítnout Williama Elliota, dědice panství, a přijmout nabídku galantního kapitána Wentwortha, který svého postavení dosáhl převážně vlastní snahou. Profese mu navíc vynáší. Jelikož Anglie byla ve válce s Francií a jejími spojenci a na moři měla převahu, kapitán a jeho posádka (jejichž podíl na zisku byl o něco menší) mohli za ukořistění nepřátelských lodí utržit velké peníze. „Ano, byly to krásné časy, kdy jsem velel Lakonii!“ vzpomíná kapitán Wentworth. „A jak rychle jsem si dopomohl k penězům!“ (83). Austenová, byť žena, dobře chápe ekonomické příčiny válek; je to patrné i z motivace admirála Crofta, jenž nezastírá naději, že bude „mít to štěstí, že vypukne další válka“ (87).

Austenová je očividně poměrně dobře informovaná nejen o odměnách za válečné kořisti a vydělávání peněz v námořnictvu, ale i o jeho vnitřní hierarchii a systému kariérního růstu. Člověk se v námořnictvu nemohl vypracovat skutečně sám, pokud byl bez prostředků, potřeboval k povýšení alespoň dobré kontakty a/nebo štěstí. Kobra, první loď, které kapitán Wentworth velel, byla už tak chatrná, že nemohla sloužit pro zámořské plavby, ale podle admirála Crofta si Wentworth mohl „gratulovat, že tak brzo vůbec něco dostal, když se nemohl spolehnout než sám na sebe“ (80). Jak to chodí, když kontakty máte, vidíme například u Henryho Crawforda, kterému se podaří přesvědčit strýčka admirála, aby zařídil Williamu Priceovi povýšení na poručíka (MP 316–318).

Že Austenová preferuje námořnictvo nad armádou, je poznat také z pozornosti, kterou věnuje jejich uniformám. Nadšení Lydie a Kitty Bennetových nad „nárameníky praporčíků“ z nich v očích jejich otce činí „největší husy široko daleko“; jejich pošetilá matka se tesklivě vyznává ze slabosti pro „červený kabát“, čímž se zařazuje do stejné kategorie (PP 33). (S armádními postavami je často spojena implicitní představa sexuální hrozby, platí to alespoň o svůdnících, jako jsou Wickham a kapitán Tilney.) Na druhou stranu se můžeme ztotožňovat s pocity hrdosti a obdivu k námořnické profesi, které ve Fanny Priceové vyvolává pohled na bratra. „V plné parádě nové důstojnické uniformy vypadal vyšší, statnější a pohyboval se ladněji, když se šťastným úsměvem od ucha k uchu vykročil přímo k Fanny“ (MP 405). Ale Austenová jako obvykle svůj názor upřesňuje. Aby zabránila podezření, že se kvůli své náklonnosti k námořnictvu uchyluje ke generalizaci, představuje nám zápornou postavu admirála Crawforda, který je sice značně vlivný a šarmantní, ale vydržuje si milenkou.

Předpokládá se, že je částečně zodpovědný za pokřivené morální zásady Mary a Henryho Crawfordových.

Jiné profese reprezentují poměrně okrajové postavy. Justici zastupuje v románu *Emma* mladší bratr pana Knightleyho, John Knightley, uznávaný londýnský advokát. Venkovští advokáti, jako pan Philips z *Pýchy a předsudku*, Robert Watson z *Watsonových* nebo Coxovi, otec a syn, z *Emmy*, bývají zobrazováni jako poněkud obhroublí. „Jděte na práva!“ naléhá Mary Crawfordová na Edmunda a pravděpodobně doufá, že se stane londýnským obhájcem u vyššího soudu, což je vysoce respektovaná právnická profese a často vede k politické funkci. Austenová očividně straní Edmundovi, který brání své přání zvolit si počestnější povolání duchovního (MP 102).

Lékaři a jejich pomocníci jsou také většinou odsunuti na vedlejší kolej. Austenová ale jejich rostoucí společenskou prestiž zaznamenává a v románu *Emma* proto věnuje pár stran problému pana Perryho, který se nemůže rozhodnout, zda si opatří kočár. Stejně jako dnes drahá auta, kočáry byly symbolem společenského statusu. Starat se o vlastní kočár a koně bylo velmi nákladné a rozhodnutí se muselo pečlivě zvážit. Tentokrát Perry koupí odloží, ale je nám naznačeno, že dříve či později se do společenské třídy majitelů kočárů šťastně dostane (E 254–255). Sam, bratr hlavní hrdinky v románu *Watsonovi*, který je „pouhým pomocným lékařem, vždyť víš“ (W 15), by se možná stal postavou úspěšně reprezentující lékařskou profesi, ale z dostupného fragmentu můžeme usoudit, že jeho námluvy dědičky panství brzy překazí někdo s „vojenskou hodností“ (W 27).

Několik hlavních postav Austenové se žíví „obchodováním“ a mnoho z jejich postav na toto slovo shlíží s despektem. Není překvapivé, že se venkovská šlechta a duševně pracující vrstva společnosti cítila poněkud ohrožena výraznými změnami způsobenými nástupem průmyslové revoluce a měla sklony se sjednocovat proti nové elitě a čerstvým zbohatlíkům. Obchod znamená nové peníze a peníze jsou jako víno – pokud mají být brány vážně, musí nejdříve trochu zestárnout. Austenovou tento proces očividně fascinuje: nesdílí sice snobské předsudky vůči obchodování, pozorně ale sleduje postupné začleňování obchodních vrstev do šlechtických kruhů. Emma Woodhousová opět zastupuje snobskou pozici, alespoň ve své počáteční reakci na společenský vzestup rodiny Coleových v Highbury. Ale je důležité zaznamenat, že Emmin přístup se postupem času změní. Emma zpočátku soudila Coleovy, protože „neměli žádný původ, pan Cole se zabýval obchodem, a tudíž nepatřili zcela jednoznačně mezi lepší lidi“ (E 151). Ale polepšili si finančně a „přístavbou

rozšířili dům, rozmnožili počet služebnictva i vydání všeho druhu, a v současné době se co do jmění a životního stylu mohli vyrovnat každému, s výjimkou hartfieldského panstva“ (152). (Vyjma pana Knightleyho, jehož panství Donwell ale, pokud chceme být precizní, spadá do přílehlé farnosti.) Jejich postavení a postup ve společnosti jsou detailně vylíčeny; Austenová pozorně zaznamenává snahu nové obchodní střední třídy proniknout do vyšší společnosti. Emma k nim zaujme odtažitý přístup. Tvrdě odsuzuje ochotu pana Eltona „kdykoli povečeřet s panem Colem“ (156) a těší se, až bude moct odmítnout veškerá pozvání, která by si snad Coleovi troufli jí poslat. Ale musí se naučit svou pýchu spolknout. Když se dozví, že se na večírku sejdou lidé, které má nejraději, pozvání ještě velmi ráda přijme. Ale dává si pozor, aby nevypadala příliš dychtivě. „Doznala, že když tak všechno uváží, není jí tenhle večírek zcela proti mysli“ (152). Touto opatrně odměřenou větou vyjádřila „Její Výsost“ z highburského panství svůj milostivý souhlas a nově nabytý status zbohatlické rodiny byl schválen. Od této chvíle se Coleovi zřejmě budou pravidelně navštěvovat i s těmi nejřednějšími highburskými rodinami, navzdory tomu, že jsou poskvrněni „obchodem“. A možná že synové jejich další generace budou aspirovat k sňatku se slečnou Westonovou nebo dokonce s dcerou pana a paní Knightleyových z Donwellu.

Hodně záleží na způsobech a taktu. Emma přijme Coleovy do vyšších kruhů v Highbury, třebaže zdráhavě, protože „píší tak zdvořile“ a „jejich pozvánka svědčí o opravdové ohleduplnosti“ (152). Čerstvě provdaná paní Elliotová si ale zaslouhuje jiný přístup. Ještě než se s ní setkala, zjistila si Emma, že je „mladší ze dvou dcer jistého bristolského – obchodníka, jak je ovšem nutno ho zvat“ (hrozivé slovo „kupec“ se vyslovit nesmí) (134). Vědomě si ale nechce vytvořit úsudek, dokud se s nevěstou neseznámí. Setkání s paní Elliotovou ale její nejhorší předsudky jen potvrdí. Emma nemůže vystát její „neopodstatněné drzé nároky a neomalenou vznešenost“ (205) a stejně je na tom i většina čtenářů. V náročném cvičení v společenské diskriminaci Emma rozcupuje její společenské postavení, způsoby a mravní zásady. Ale Austenová nám umožňuje rozlišit Emminy neopodstatněné snobské předsudky od oprávněné morální averze vůči paní Elliotové a její hlasité sebechvále. Paní Elliotová například často využívá svůj nově nabytý status k tomu, že ostatní uráží, čímž nám připomíná slečnu Bingleyovou.

V pozdějším stádiu asimilace do vyšší třídy zastihneme rodinu Bingleyových v románu *Pýcha a předsudek*. Mladý Charles Bingley se řadí mezi gentlemany, kteří se mohou věnovat zahálce a také už se přátelí s tak prestižním členem venkovské šlechty, jako je Darcy. Ale jeho peníze jsou nové, vděčí za ně „obchodnímu podnikání“ na průmyslovém

severu Anglie (PP 17). My tak můžeme sledovat, jak si kupuje postavení mezi venkovskou šlechtou. Jeho otec „hodlal koupit panství, ale zemřel dřív, než tak učinil“ (17–18). Bingley si tedy vybírá panství ke koupi a s výběrem nikterak nespěchá. Zatím pronajímá Netherfield a zkouší si tak život venkovského gentlemana. Po sňatku s Jane si koupí panství u hrabství Derbyshire (396), další generace tak bude na společenském žebříčku ještě o příčku výš. Bingley představuje ten nejlepší případ společenského vzestupu. Je přívětivý a okouzující a nikdy se nechová strojeně. Stejně jako Elizabeth (až se přestěhuje do Pemberley), Bingley prospěje svému novému společenskému postavení, protože na něm nebude přespříliš lpět. Jeho sestry naopak reprezentují aspekt společenského vzestupu, kterému Austenová nedůvěřovala. Jsou posedlé touhou po lepším společenském postavení, „pyšné a sobecké“ (17) a Caroline Bingleyová se až příliš horlivě snaží připoutat sebe a svého bratra k prestižní rodině Darcyových. Když se jí to hodí, tak zapomíná, že i její jmění má původ v obchodním podnikání a škodolibě se vysmívá panu Gardineru, strýci sester Bennetových. „Toho bys musel hledat mezi krámy na Cheapside“, poznamenává pohrdavě. „Kdyby měly po strýci v každém krámě na Cheapside,“ namítá Bingley srdečně, „nebralo by jim to vůbec na osobním kouzlu“ (42). Bingley velkoryse přehlíží jemné rozdíly ve společenském postavení, větší důraz přikládá na jejich způsoby, na vyhovující společenské chování, které jim dodává ono „osobní kouzlo“. Jeho přístup Austenová schvaluje.

Darcy se naopak k problému staví realisticky a podotýká, že asociace sester Bennetových s obchodem „snižuje [...] pravděpodobnost, že by si je vzal muž v dobrém postavení“ (20). Jeho poznámka je myšlena jako objektivní příspěvek do rozhovoru, Darcy není zlomyslný jako slečna Bingleyová. Ale Darcy je stejně nucen svůj přístup přehodnotit a nakonec si stejně jako Bingley vezme jednu ze sester Bennetových, nehledě na jejího strýce z Cheapside. Časem si dokonce začne Gardinerových vážit víc než svého tchána, venkovského gentlemana, i když se žije obchodováním. Lidé by se měli posuzovat z morálního a lidského hlediska, implikuje Austenová, ne podle společenského statusu; ale stejně jako její dočasně snobští hrdinové Darcy a Emma, sama se také nejdříve zaměřuje na jejich společenské postavení.

Od roku 1745, kdy William Hogarth v sérii maleb známé jako „Módní manželství“ vyobrazil manželství dcery obchodníka se synem hraběte, byla Anglie známá těmito svazky „krve“ a peněz. Aristokracie si tak pomohla k penězům a obchodnická třída zajistila svým vnoučatům vyšší společenské postavení včetně šlechtického titulu. „Tyto sňatky příslušníků nejvyšší aristokracie s lidmi postavení daleko prostšího vedly k tomu, že v žádné jiné zemi

není společenská vážnost tak důkladně a jemně odstupňovaná,“ vysvětluje Bulwer. Bulwer dále zkoumá tyto jemné rozdíly v postavení plynoucí ze spojení majetných rodin s rodinami urozeného původu a upozorňuje na jeden podstatný faktor, který by mohl být snadno přehlédnut.

Mohou to být dva džentlmeni stejného původu, stejně zámožní co do majetku i do pozemků – ale nejsou si rovni postavením, ani zdaleka! Jeden z nich shlíží spatra na toho druhého. Věděli byste proč? Protože on se stýká s lidmi z vyšších kruhů!

(Bulwer, *England and the English*, 31)

Austenová tento rozdíl vnímá, stejně jako ty ostatní. „Bydlíme na druhém konci města, stýkáme se s docela jinými lidmi“ (PP 150), odůvodňuje paní Gardinerová nepravděpodobnost toho, že by se setkala s rodinou Bingleových. „Vhodné společenské styky“ a „dobré kontakty“ (které potřeboval Wentworth k povýšení u námořnictva) jsou termíny, jejichž důležitost nelze podcenit. Bingley zvýšil svůj společenský status (i když v jeho případě to bylo neúmyslné), když se spřátelil s Darcym a Harriet se vzdálila z dosahu Roberta Martina, protože se sblížila se slečnou Woodhousovou.

Obchodníci sice kolísají na okraji šlechtického stavu, ale mnoho společenských vrstev a úrovní se nachází ještě pod nimi. Paní Batesová a její dcera také balancují na okraji svého společenského postavení a pod nimi zeje propast chudoby. Patří k lidem, jimž se přestalo v životě dařit – jejich třída se bude později říkat „vznešená bída“. Paní Batesová se kdysi těšila vážnosti jako manželka vikáře, ale jako vdova musí vyjít s málem, bydlí v stísněných poměrech v horním patře domku a má jen jednu služebnou, která musí zastat veškerou práci. Ale i když se jí a její dceři nedostává prostředků a nemohou pořádat večírky, pořád pěstují společenské styky a navštěvují se s těmi nejpřednějšími highburskými rodinami, což je víc, než lze říct o rodině Coleových. Jak jsme viděli, těm v tomto směru nepomohl ani jejich úctyhodný majetek ani počet služebnictva.

Jiný druh jakéhosi obojživelníka, který může ve společnosti stoupat i klesat, představuje vychovatelka. Například Jane Fairfaxová je dobře vychovaná, vzdělaná, krásná i talentovaná mladá žena. Ale protože ji příbuzní nemohou podpořit, je přinucena žít se sama a zvolí jedno z mála povolání, které je ženám přístupné: stane se vychovatelkou. Romány Charlotte a Anny Brontëových detailně vykreslují, v jak obtížné pozici se nalézají dobře vzdělané dívky ze zchudlých rodin vyšších tříd: stávají se z nich prakticky služebné

v rodinách, kterým se mnohdy nedostalo tak dobrého vychování jako jim samotným. Jane Fairfaxová se vyjádří výstižně o agenturách pro vychovatelky: „jsou to takové kanceláře [...], kde se zprostředkuje prodej – ne doslova lidského masa, ale lidských schopností“ (E 222). Přirovnání k otroctví je očividné; naráží se tu letmo také na prostituci. Jane Fairfaxová je stejně jako Jana Eyrová jednou z vychovatelek, které se zachrání sňatkem se šlechticem. Ale životu plnému dřiny v domácnosti paní Smallridgeové, kde by za almužnu opatrovala tři děti, unikne jen těsně.

V románech devatenáctého století se vychovatelka stává hrdinkou pro smutné zástupy ekonomicky zranitelných svobodných žen, jež neměly prakticky žádnou možnost, jak mimo manželství získat nezávislost, a manželský stav jim nezávislost zpravidla také nezaručil. „Víš [...], že se musíme vdát“, povzdychne si Elizabeth Watsonová, jedna ze čtyř neprovdaných dcer chudého duchovního. „Není nic horšího než zestárnout a být chudá, aby se ti ostatní vysmívali“ (W 9). Charlotte Lucasová si nebere pompézního a neschopného pana Collinse z lásky, ale protože jinak by musela žít jako stará panna a spoléhat se na dobrou vůli protivného mladšího bratra. Austenová, sama také nezámožná svobodná žena, může zobrazovat bezútěšné životní úděly těchto žen stejně jako radostnější osudy hrdinek, které našly štěstí ve sňatku s tím pravým mužem.

Na „obchodu“ vydělávají nejvíce majitelé obchodů a velkoobchodů. Ale jejich velké prodejny jsou závislé na drobných obchodnících, na prodejcích, které zboží distribuují. A mezi nimi je velký společenský rozdíl. V Thackerayově románu *Jarmark marnosti*, satirickém panorámatu společenských tříd devatenáctého století, se Dobbinovi ve škole posmívají a říkají mu „Krupičko“, protože jeho otec je hokynář a ostatní chlápci jsou synové velkoobchodníků. „Můj otec je lepší člověk a má kočár“ chlubí se jeden mladý snob.⁵ Urození muži i ženy, kteří jsou hlavními postavami děl Austenové, žijí v světě plném komodit, jehož existence na maloobchodech závisí: dodávají jim jejich přepychové zboží, symboly statusu, často i jídlo a pití. Paní Allenová z *Opatství Northanger* se stará jen o své šaty, Robert Ferrars v *Rozumu a citu* soustředí všechny své síly na výběr pouzdra na párátka, sir Walter Elliot vychvaluje účinnost vodičky proti pihám značky Gowland: takové postavy svědčí o tom, že vyšší třídy jsou zahálčivé, posedlé luxusním zbožím a paradoxně závislé přesně na těch obchodnících, kterými okázale opovrhují. Austenová zasazuje mnoho významných událostí svých děl do prostředí obchodů. Pro Harriet a Emmu a jejich vztah je určující nákup stužek a jiných tretek u Fordů v Highbury. Rozpačité setkání Anny Elliotové s Wentworthem se odehraje v Mollandově cukrárně v Bathu, kde se shlukují davy místní smetánky a vystavují na odiv

svůj status: „nastalo jisté otálení a ruch a chvat a hovor, aby všichni přítomní v cukrárně pochopili, že lady Dalrympová přijela vyzvednout slečnu Elliotovou“ (PPŘ 213). Mary Crawfordová v románu *Mansfieldské panství* pobaveně reflektuje způsob šíření zpráv na venkově. Že je její harfa na cestě z Londýna se dozvídá jen proto, že ji „zahlédl [...] nějaký sedlák, ten to pověděl mlynářovi, mlynář řezníkovi a řezník vzkázal po zeťovi do krámu“ (MP 63). Tito drobní obchodníci a řemeslníci sice nevystupují jako postavy, ale Austenová je pečlivě zaznamenává jako součást rozmanitého prostředí svých děl. Mnoho jiných poměrně nízko postavených vedlejších postav zase v románech přispívá k hladkému chodu společnosti. Ošetřovatelka paní Smithové paní Rookeová, není sice součástí urozené společnosti, ale pozoruje ji a vypráví o ní líp, než lidé, kteří její součástí jsou.

POZNÁMKY

1 MALETZKE, Elsemarie. *Jane Austenová: Životopis*. Přeložila Jana Zoubková. Praha: H&H, 2009, s. 224.

2 LE FAYE, Deidre, ed. *Jane Austen's Letters*. Oxford: Oxford University Press, 1995, s. 139.

3 BULWER, Edward Lytton. *England and the English*. Ed.: Standish Meachum. Chicago and London: University of Chicago Press, 1970, s. 31.

4 „*Pýcha a přemlouvání* ... je román, který se z děl Austenové vymyká otevřenou a upřímnou oslavou pracující vrstvy společnosti, Austenová ji zde nadřazuje aristokracii i venkovské šlechtě jako odpovědné ekonomy.“ COPELAND, Edward. The Austens and the Elliots: A Consumer's Guide to Persuasion. In: *Jane Austen's Bussiness*. Ed.: McMASTER, Juliet a STOVEL, Bruce. London: Mcmillan, 1995, s. 150.

5 THACKERAY, William Makepeace. *Jarmark marnosti*. Přeložil Aloys Skoumal. Praha: Nakladatelství Academia, 2010, s. 45.

Komentář k překladu

Následující část obsahuje překladatelskou analýzu inspirovanou modelem Christiane Nordové, který představila v publikaci *Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of model for translation-oriented text analysis* (1991). Při popisu zvolených překladatelských postupů pak budu vycházet z publikace *Textbook of Translation* (1988) Petera Newmarka a z *Překladu a překládání* (2010) Dagmar Knittlové. Dále se v komentáři budu opírat o publikaci Marie Čechové *Současná stylistika* (2008). Při uvádění příkladů budu pro originální text používat zkratku O, pro text překladu zkratku P. U příkladů z originálního textu uvádím číslování stran z původní publikace. U příkladů z překladu je uvádím s číslováním stran této bakalářské práce.

1 PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA

1.1. Vnětextové faktory

Autorkou a zároveň **vysílatelkou** vybrané kapitoly je profesorka na Albertské univerzitě v Kanadě Juliet McMasterová.³ Svou profesní dráhu zasvětila anglické literatuře devatenáctého století a jedním z předmětů jejího zájmu je právě Jane Austenová, o které napsala několik publikací, například *Jane Austen on Love* (1978), *Jane Austen's Business: Her World and Her Profession* (1996), *Jane Austen: Young Author* (2017) a mnohé další.

Můžeme předpokládat, že se **autorčin záměr** shoduje se záměrem explicitně vyjádřeným v předmluvě knihy: pomoci čtenářům orientovat se ve stále se vzdalujícím světě románů Jane Austenové, osvětlit některé z aspektů tehdejší kultury, které mohou být dnešnímu čtenáři nepřístupné. V souladu s terminologií Romana Jakobsona⁴ je primární **funkcí textu** funkce referenční. V některých úsecích textu je zřejmá také funkce expresivní (autorka o sobě mluví v 1. osobě jednotného čísla, vyjadřuje své názory) a náznaky funkce konativní (autorka sice čtenáře přímo neoslovuje, ale zahrnuje ho do děje užitím 1. osoby množného čísla). Zejména prostřednictvím citací románů Jane Austenové a jiné beletrie proniká do textu také funkce poetická.

³ Juliet McMaster . In *University of Alberta Centenary*. [online]. Canada, 2017 [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: http://wayback.archive-it.org/1830/20140930205814/http://www.ualbertacentennial.ca/cgi-bin/people/displaybio.php?bio_id=679

⁴ JAKOBSON, Roman. Lingvistika a poetika. In *Poetická funkce*, s. 74-105.

Předpokládaným **adresátem** textu je čtenář s hlubším zájmem o dílo Jane Austenové. Poměrně dobrá orientace v jejích románech, jejich postavách a zápletkách, je pro čtenáře nezbytnou presupozicí, text je totiž vystavěn na základě příkladů a citací z jejích děl. Čtenář, který těmito znalostmi nedisponuje, bude mít obtíže porozumět některým částem, či bude nucen si dané postavy dohledávat. Text je také vhodný spíše pro vzdělanější čtenáře, vzhledem k lexikální bohatosti a syntaktické náročnosti textu.

Jak reflektuje i předmluva knihy, čtenáři Jane Austenové nejsou nijak jednotná skupina a reálie světa Jane Austenové mohou dnes pochopitelně být neprůhledné pro lidi jakéhokoli věku. Přesto se v předmluvě specificky uvádí příklad možného čtenáře, a to severoamerického studenta, který je anglické kultuře devatenáctého století vzdálen jak časově, tak prostorově. „Obzvláště severoameričtí studenti mohou být zmatení například ekonomickým systémem světa Austenových románů nebo rozlišováním společenských vrstev či úlohou církve“.⁵ Navzdory tomu, že **místem** vydání knihy je Velká Británie, autoři studií jsou odborníci z různých anglicky mluvících zemí (autorka překládané kapitoly je Kanadanka). Kniha tedy není specificky orientovaná na britského adresáta, počítá spíše s adresátem z jakéhokoli angloamerického prostředí.

Podobu textu ovlivňuje také **čas** jeho publikace. Od jeho vydání nás dělí 20 let, ale vzhledem k tomu, že se text nevztahuje k aktuálnímu dění, nijak významně nezastaral.

Orientace na adresáta z řad studentstva souvisí s **médiem**. Kniha *The Cambridge Companion to Jane Austen* vyšla v rámci uznávané britské edice *Cambridge Companions*. V knihách této edice přední světoví odborníci představují čtenářům v sérii studií čtivou formou významné spisovatele, umělce, filozofy a mnohá jiná zajímavá témata. Jak uvádějí na svých stránkách, tato edice vznikla v reakci na požadavky studentů a jejich potřebám se přizpůsobuje.⁶ V rámci platformy *Cambridge Core* jsou *Cambridge Companions* také k dispozici online různých vysokým školám a knihovnám.

V České republice by kniha mohla vyjít například v edici *Literární řada* nakladatelství *Argo*, v níž vychází jak původní česká, tak překladová tvorba. Český adresát by se nemusel od adresáta výchozího textu příliš lišit. I on by patřil k čtenářům Jane Austenové, který se už

⁵ COPELAND, Edward, McMASTER, Juliet (eds.) *The Cambridge Companion to Jane Austen*. UK: Cambridge University Press, 2001, s. xi.

⁶ Cambridge Companion to Literature. In *Cambridge.org*[online]. United Kingdom: Cambridge University Press, 2017 [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/series/cambridge-companions-to-literature/1894B68589ACED94C2C42E855091DCA4>

seznámil s jejími romány a chtěl by se něco dozvědět o širším kontextu její tvorby. V českém prostředí sice nemá Austenová tak hluboce zakořeněnou tradici (čeští překladatelé ji objevili až v 30. letech 20. století, tedy s více než stoletým zpožděním⁷), dnes však už její díla bývají řazena do literárního kánonu vyučovanému na středních školách, populární jsou i zfilmované verze jejích románů. I tak by ale byl případný okruh českých čtenářů textu pochopitelně mnohem užší než okruh čtenářů ve výchozí angloamerické kultuře.

1.2 Vnitrotextové faktory

1.2.1. Téma, obsah, výstavba textu

Ústředním tématem kapitoly *Class*, kterou jsem si vybrala k překladu, je rozvrstvení společnosti ve světě Jane Austenové a jejích románů. Autorka po krátkém úvodu k tématu postupuje systematicky a začíná od té nejvyšší společenské třídy: královské rodiny. Poté se věnuje postupně vyšší šlechtě, nižší šlechtě, duchovním, námořnictvu, právnické profesi, lékařům, obchodníkům, vychovatelkám a řemeslníkům. (Kapitola pokračuje dále a dostává se i k nejnižším společenským vrstvám, za níž následuje závěrečná část. Kvůli požadovanému rozsahu práce jsem však překlad skončila tři strany před koncem kapitoly.)

Text je koherentní, kohezní, logicky strukturovaný, patrně je rozdělení na úvod, vlastní stať a závěr. Autorka sama v textu jeho kompozici reflektuje, čímž čtenáři usnadňuje orientaci: „My procedure in this essay will be first to turn snob myself and erect a social ladder as she represents it, with personnel of her novels arranged on its rungs in order of precedence ...”⁸ Kapitola je celkově monotematická, autorka neodbíhá k tématům, která by nesouvisela se společenským rozvrstvením světa Jane Austenové, monotematické jsou i jednotlivé odstavce. Z hlediska vertikálního členění lze zmínit napojení na jiné odborné studie pomocí poznámkového aparátu a citací v textu.

Mimojazykové neboli suprasegmentální prvky jsou zastoupeny například kurzívou, kterou autorka používá k vyznačení názvů děl, označení slov cizího (francouzského) původu či zdůraznění některých slov. Vynechané části v citaci značí třemi tečkami. Jednoduchými uvozovkami značí citace, ve dvou případech takto upozorňuje na slovní hříčku. K žádným neobvyklým prostředkům se neuchyluje.

⁷ Elinor a Marianna. In: *Databáze uměleckého překladu* [online]. Česká republika: UTRL FF UK a KAA FF MU [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: <https://www.databaze-prekladu.cz/preklad/000029640>

⁸ COPELAND, Edward, McMASTER, Juliet (eds.) *The Cambridge Companion to Jane Austen*. UK: Cambridge University Press, 2001, s. 166.

1.2.2. Žánrově stylistická charakteristika textu

Dominantním slohovým postupem je především výklad s občasnými úvahovými pasážemi. Z hlediska funkčního stylu se jedná o text odborný s esejistickými prvky. Jak konstatuje Čechová ve své publikaci *Současná stylistika*, v anglosaském prostředí je častější odborné vyjadřování bez tlumení osobnosti tvůrce a se „zvýšenou interakcí s vnímatelem, subjektivně hodnotícími složkami, originalitou jazyka a stylu, dokonce i s prvky jazykové hry.“⁹ Všechny tyto charakteristiky pro překládaný text platí. Co se týče slohového útvaru textu, sama autorka se o něm vyjadřuje jako o „essey“. V českém prostředí většinou chápeme esej jako útvar na nejvyšší stylistické úrovni, kladoucí důraz na čtenářův estetický zážitek. Eseji v tomto „šaldovském“ pojetí text neodpovídá, podle kritérií české stylistiky bych text tedy označila za studii.

1.2.3. Lexikální a morfologická rovina

Výběr lexika se odvíjí od tématu a funkčního stylu textu. Jak jsem již zmínila výše, překládaný text má převážně povahu odbornou, čemuž odpovídá bohatost textu na formální, mnohoslabičné výrazy románského či latinského původu.

O, 119: The system of primogeniture, which unfairly privileges one family member by accumulating all property in his hands, was developed as an arrangement for the preservation of the family name and family estate through the generations.

Formálnost textu se odráží také například ve výběru spojovacích výrazů. Většina spojek je neutrálních, v textu se však také vyskytují formální spojky jako *hence*, *thus*, *by virtue of* či *lest*. Některé výrazy spadají do oblasti odborných terminologií, například z oblasti práva (primogeniture, entailment). Frekventované jsou pochopitelně výrazy vztahující se k tématu společenského rozvrstvení. Názvy jednotlivých společenských vrstev, které často neměly v češtině jasný ekvivalent, se zabývám v části 2.2.3.

V textu se také vyskytují některé historismy, například z církevní terminologie (pluralism) či povolání služky, které se dnes používá už jen v přeneseném smyslu (maid-of-all-work). Postupně zanikla i existence některých společenských vrstev ve významu, v jakém o nich text hovoří, termín *landed gentry* by dnes také mohl být považován za historismus.

⁹ ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINAŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 212.

V úvodní pasáži, která tematizuje život Austenové, autorka užívá minulých časů (převládá minulý prostý, ale najdeme i minulý průběhový a předminulý). O románech Austenové ale píše převážně v čase přítomném, tzv. gnómickém prezentu, který se používá pro mimočasové děje.

O, 117: Austen is often happy to follow the Cinderella plot, and to make a happy ending out of marrying her heroine to a man notably above her in income and social prestige.

V první osobě jednotného čísla autorka vystupuje v textu jen ve dvou případech, a to když komentuje způsob jeho výstavby. Častěji užívá inkuzivního plurálu *we*, čímž zahrnuje čtenáře textu do čtenářstva románů Austenové a navazuje tak dojem rovnocenného vztahu mezi autorem a čtenářem.

O, 115: We hear of Lady Catherine de Bourgh, one of the most memorable and last likeable characters in Jane Austen's novels, that ,she like to have the distinction of rank preserved'(PP 161).

V některých případech volí také generické zájmeno „one“, nebo užívá pasivních konstrukcí, které jsou pro anglické odborné texty typické.

O, 122: He is considered partly responsible for the vitiated morality of his niece and nephew.

1.2.4. Syntaktická rovina

Syntaktická skladba textu reflektuje jeho myšlenkovou složitost, v textu se tedy objevují dlouhá a komplexní souvětí. Převažují tedy souvětí podřadná s doplňujícími, vysvětlujícími či rozvíjejícími větami vedlejšími. Souvětí souřadná bývají často spojena asyndeticky, pomocí dvojtečky. Věty jednoduché, jelikož v textu nejsou časté, strhávají čtenářovu pozornost a často vyjadřují poselství odstavce či delšího úseku.

O, 119: Austen highlights the injustices of this system of inheritance.

Nebo naopak uvozují téma následujícího odstavce.

O, 124: Much has to do with manners and tact.

Charakteristickým rysem textu ze syntaktického hlediska je jeho členitá reliéfní stavba, která je logickým důsledkem potřeby vyjádřit složité větné vztahy. V následujícím příkladu například autorka použitím závorek významově oslabila vedlejší větu.

O, 116: Among the onstage characters (as opposed to those who are merely mentioned), Lord Osborne in the fragment *The Watsons* is probably the one with the highest rank in her fiction, and he is not much better than a fool.

Grafické oddělení závorkami někdy také naznačuje, že uzavřená část obsahuje subjektivní hodnocení.

O, 120: His mother, the rich and powerful Mrs. Ferrars (one wishes Austen would sometimes show a powerful woman in a favourable light!) in effect turns him into a younger son.

Jiným prostředkem grafické reliéfizace textu jsou pomlčky, kterých autorka také hojně využívá.

O, 116: In fact characters with titles, or –,handles to their names‘, as the Victorians used to say – are seldom admirable in the novels.

V textu najdeme i neurčité slovesné tvary, které jsou prostředky kondenzace, v této větě například participia ve funkci přechodníků.

O, 121: In her last novel she famously demotes the landed gentry and replaces them by the navy, **substituting** Admiral Croft for Sir Walter as the proprietor of Kellynch Hall, and **allowing** her heroine to reject William Elliot, heir to the estate, in favour of relatively self-made man, the gallant Captain Wentworth.

1.2.5. Stylistické prostředky

Poetická funkce textu není jeho primární funkcí, přesto v textu lze nalézt některé figury a tropy, díky nimž je text zábavnější a čtivější.

Aliterace, tedy opakování stejných hlásek na počátcích slov, je v angličtině častým způsobem ozvláštnění textu (najdeme ji například i v názvech dvou románů Austenové, v textu často citovaných, *Pride and Prejudice* a *Sense and Sensibility*). Svou roli může hrát i náhoda, aliteraci nicméně najdeme například v následujících větách.

O, 115: [...] Carlyle and Thackeray became **excellent and explicit** analysts of class [...].

O, 118: Elizabeth freezes Darcy off, when he is **proud and pretentious** [...].

Gradace ozvláštňuje text a přitahuje pozornost ke gradovanému denotátu. V následující větě je gradace zesílena také **syntaktickým paralelismem**, díky němuž je věta také příjemně rytmická.

O, 115: [...] the differences in stations are not only present, but must be *seen* to be present.

Syntaktický paralelismus nalezneme na více místech v textu, také například:

O, 117: In such circles, such things matter.

Představa společnosti uspořádané hierarchicky s nejméně důležitými členy „nahore“ a nejméně důležitými členy „dole“ je jakousi zafixovanou **metaforou**, ustálenou v jazykovém obraze světa jak v angličtině, tak v češtině. V obou jazycích můžeme také mluvit o společenském žebříčku. Tuto ustálenou metaforu autorka používá pro popis kompozice své studie.

O, 116: My procedure in this essay will be first to turn a social snob myself, and erect a social ladder as she represents it, with the personnel of her novels arranged on its rungs in order of precedence [...].

A k metafoře se vrací i v následujícím odstavci.

O, 116: So we must start several rungs down the ladder.

K představě společenských stavů jako jakýchsi úrovní, na jejichž okrajích lze balancovat, odkazuje autorka v následujícím obrazném vyjádření:

O, 125: If those involved in trade hover on the brink of gentility, there are many grade and degrees below them. Mrs. and Miss Bates in Emma are similarly poised and a gulf of poverty yawns below them.

Podobně lexikalizovanou představou je představa společenského soužití a snahy o společenský vzestup jako jakési hry. Tento obraz autorka také rozvíjí.

O, 115: As an unmarried woman, she was to some extent outside the game (since women were assumed to take their status from their husband) and hence could see the more of it. Moreover, she had different vantage points [...].

2 HLAVNÍ PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY

2.1. Metoda překladu

Mou snahou při práci na tomto textu bylo vytvořit překlad, který by byl funkčně ekvivalentní výchozímu textu. Jak jsem již uvedla, primární funkce textu je referenční, důraz tedy kladu na významovou přesnost, zároveň se snažím zohlednit odlišnosti kulturního kontextu, ve kterém vyšla původní kniha a kontextu, v jakém bude vycházet její překlad.

2.2. Kulturní neekvivalence

2.2.3. Názvy společenských vrstev

Kromě místa a času vydání samotné knihy je překládaná kapitola také tematicky vázaná na místo a čas románů Jane Austenové, tedy Velké Británie konce osmnáctého a začátku devatenáctého století. V překladu jsem se potýkala s některými kulturně specifickými názvy společenských vrstev, které nemají jasný český ekvivalent.

Jako **peers** jsou ve Velké Británii označováni příslušníci britské šlechty, kteří mají právo na křeslo v britské horní sněmovně. Jejich tituly mohou být dědičné i nedědičné (v dnešní době s výjimkou královské rodiny už tyto dědičné tituly nevznikají). Do této kategorie spadají hodnosti vévody, markýze, hraběte, vikomta a barona.¹⁰

V tomto případě jsem se rozhodla pro překlad hyperonymem **vyšší šlechta / příslušníci vyšší šlechty**, které pro účely textu dle mého názoru název dostatečně specifikuje.

O, 116: So much suggests that for Austen there is nothing divine about royalty and not much that is special about peers.

P, 9: Jak je vidět, Austenová královskou rodinu příliš neuznávala, nic zvláštního neshledávala ani na příslušnících vyšší šlechty.

Problematický byl i další název společenské vrstvy specifické pro anglickou společnost, do které patřila i Austenová sama „díky postavení a příbuzenskému poměru

¹⁰ Peerage. In: *Encyclopædia Britannica* [online]. United Kingdom [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/peerage>

s majitelem panství strýcem Knightem“. **Gentry** byla „nejasně ohraničená sociální vrstva, která se pohybovala někde mezi aristokracií a měšťanstvem.“¹¹

V českých textech se tento pojem někdy objevuje v nezměněné podobě *gentry*, případně s počestlým pravopisem jako *džentry*. V překládané kapitole ale autorka takto odkazuje specificky k *landed gentry* či *country gentry*, tedy k zámožným příslušníkům této vrstvy, kteří vlastní pozemky na venkově a z jejichž pronájmu žijí. V použití překladu **venkovská šlechta**, který jsem nakonec zvolila, mi nejdříve bránily obavy, že by toto označení například rodiny Darcyových či Knightleyových bylo v rozporu s tím, že tyto rodiny nemají šlechtické tituly. Jak jsem se ale dozvěděla, i příslušníci *landed gentry* bez šlechtických titulů byli považováni za součást šlechty.¹² Označení *panstvo*, nad kterým jsem také uvažovala, by bylo nepřesné, protože tak bývá označována vyšší šlechta. *Zeman*, příslušník nižší šlechty a vlastník pozemků *landed gentry* zřejmě nejvíce významově odpovídá, ale je podle mého názoru příliš spjatý s českou kulturou a historií.

U překladu **shabby genteel**, poněkud pejorativního označení zchudlé šlechtické třídy, jsem se inspirovala názvem románu Williama Thackeraye *Vznešená bída*, který takto přeložili Jarmila Fastrová a Jan O. Fischer.

Překlad příslušníků k **professional classes** jsem řešila jako **duševně pracující**. Do této kategorie spadá sama Austenová jako spisovatelka a také duchovní, o kterých se zde v této spojitosti hovoří.

2.2.4. Jiné kulturní neekvivalence

V několika případech autorka zmiňuje osobnosti či díla, jejichž znalost u adresáta zřejmě předpokládá. V kapitole *1.1. Vnětextové faktory* jsem zmínila, že v překladu se počítá se čtenářem, který je obeznámený s romány Jane Austenové, znalost jiných britských kulturních osobností a reálií však presupozicí není. V těchto případech jsem se tedy snažila vyjít českému příjemci vstříc přidáním obecného klasifikátoru či stručné vnitřní vysvětlivky.

O, 115: ‘There are far finer and more numerous grades of dignity in this country than in any other’, claimed Edward Lytton Bulwer [...]. He and other Victorians like Carlyle and Thackeray [...].

¹¹ MALETZKE, Elsemarie. *Jane Austenová: Životopis*. Přeložila Jana Zoubková Praha: Nakladatelství H&H, 2009, s. 28.

¹² CANNADINE David. *The Decline and Fall of the British Aristocracy*. US: Vintage Books, 1999, s. 183.

P, 8: „V žádné jiné zemi není společenská vážnost tak důkladně a jemně odstupňovaná,“ tvrdil Edward Lytton Bulwer [...]. On i jiní **spisovatelé** viktoriánské doby, jako Carlyle či Thackeray [...].

Stručné explicitační řešení jsem zvolila i v následujícím případě. *Módní manželství* je v češtině zavedeným názvem této série maleb.

O, 125: Since the union of the merchant's daughter with the earl's son depicted in Hogart's 'Marrige a la Mode' (1745), England has been famous for its alliances between 'blod' and money [...].

P,18: Od roku 1745, kdy William Hogarth v **sérii maleb** známé jako „Módní manželství“ vyobrazil manželství dcery obchodníka se synem hraběte, byla Anglie známá těmito svazky „krve“ a peněz.

2.4. Slovní hříčky

Autorka v textu nabízí možný výklad zkomoleniny „baronight“, kterou použije sluha v románu *Persuasion*. Domnívá se, že zkomolenina vznikla spojením slov „baronet“ a „benighted“ a naznačuje tedy morální či intelektuální zaostalost či zpátečnictví na straně baroneta. Tento význam jsem se pokusila zachovat výrazem „barotmář“, který spojuje titul baroneta s tmářstvím. (Jiným možným výkladem by bylo, že si sluha spletl dohromady šlechtické tituly „baronet“ a „knight“.)

O, 116: A servant's rendering of the title as a 'baronight' suggests that being a baronet can be a somewhat benighted condition.

P, X: Že baroneti mohou být poněkud zaostalí, naznačuje sluha, když titul zkomolí na „barotmář“.

Zachováním slovní hříčky došlo ale ke ztrátě spojitosti s českým překladem, v němž na příslušném místě nalezneme pouze „baroneta“. Od českého překladu jsem se naopak neodkloňovala u jména pana Knightleyho z donwellského panství. Autorka v textu upozorňuje čtenáře, že jméno pana Knightleyho je aluzí na rytířský titul a vypovídá o jeho bezúhonném charakteru. Rovněž poukazuje na to, že význam má i jméno jeho panství „Donwell“. Možný výklad tohoto jména je, jak jsem byla při konzultaci upozorněna, dvojitý. Prvním vysvětlením je složenina ze slov „done“ a „well“, druhou možností je, že první část složeniny představuje slovo „don“ ve významu vyučujícího. Jestli panuje mezi odborníky na

Austenovou na tento problém jednotný názor, se mi bohužel nepodařilo dohledat. Na hru se slovy jsem v tomto případě čtenáře upozornila v poznámce pod čarou.

2.5. Citace

2.5.1. Citace z děl Austenové

Významným rysem překládaného textu je jeho intertextualita. V textu se objevují v zásadě dva druhy citací. Nejčastějším typem jsou citace z knih Jane Austenové, na něž autorka odkazuje přímo v textu zkratkou názvu knihy a číslem její stránky v závorce za danou citací. Tento systém jsem zachovala i v české verzi a před přeloženou kapitolu jsem umístila upravený překlad seznamu citovaných knih a použitých zkratek, který se v originále nachází na straně XV. Citace všech románů Austenové přejímám z překladů Evy Kondrysové, s výjimkou citací z románu *Watsonovi*. Ten Eva Kondrysová nepřeložila, využila jsem tedy překlad Tomáše Tulingera. Těmito překlady se řídím i u překladu proprií a toponym románů, které nejsou přímo uvedeny jako citace (po vzoru Kondrysové například počešťuji jméno Mirianne na Marianna).

Autorka v textu cituje úseky románů na úrovni celých vět, větných segmentů či osamocených slov. Začlenění citovaných větných segmentů do překládané věty bylo místy problematické a neobešlo se bez menších úprav. Například v následující větě autorka napojila větný segment, v němž byl podmět původně v třetí osobě množného čísla („they have been married long enough“) do věty s podmětem v třetí osobě jednotného čísla. Zatímco v angličtině je to možné pouhým vynecháním zájmena, v češtině se morfologická kategorie čísla projevuje i v přičestí minulém, do citace jsem tedy musela začlenit i Fanny.

O, 121: Even the highly principled Edmund Bertram, after he has ‚been married long enough to being to want an increase of income‘, submits to taking a second living and so becomes a pluralist (MP 473).

P, 14: Dokonce i velmi zásadový Edmund Bertram si, poté co s Fanny ‚byli již nějaký čas svoji a byly by jim přišly vhod vyšší příjmy‘, vezme na starost další farnost a je z něho tak mnohoobročník (MP 502).

Další problém jsem řešila například v úseku, v němž autorka poukazuje na to, že s kým člověk udržoval společenské kontakty, bylo v době Austenové zásadní pro jeho společenskou úroveň. Autorka zde používá termín „connection“, který Austenová hojně užívá

ve svých románech. Pojem „connection“ zahrnuje vztahy příbuzenské i přátelské a v románech ho Eva Kondrysová překládá podle konkrétní situace. Že má ale zde autorka na mysli také přátele a známé je očividné, protože dále zmiňuje přátelství Darcyho a Bingleyho a Emmy a Harriet. Na tomto příkladu termín „connection“ ilustruje:

O, 125: Emma Woodhouse is indignant that the clergyman, Mr. Elton, should dare to propose marriage to her, or to ‚suppose himself equal in connection or mind!‘ (E 136).

V překladu Evy Kondrysové je Emma rozhořčená, protože se pan Elton „pokládal za rovna jí rodem i duchem!“ (E 101). Tato citace by se tedy do textu nehodila, protože zdůrazňuje nerovnost v původu, nikoli rozdílné společenské kontakty. Vzhledem k tomu, že funkcí citace v textu bylo pouze ilustrovat citací z románu Austenové, jak zásadní jsou společenské styky pro její postavy, rozhodla jsem se citaci nahradit jinou, v níž je pojem „connection“ přeložen tak, aby zde významově odpovídal. Vybrala jsem následující citaci z románu *Pýcha a předsudek*.

P, 19: „Bydlíme na druhém konci města, stýkáme se s docela jinými lidmi“ (PP 150), odůvodňuje paní Gardinerová nepravděpodobnost toho, že by se setkala s rodinou Bingleových.

2.5.2. Citace z jiných děl

Dalším typem jsou citace z jiných, obvykle odborných děl, které jsou doplněny odkazem na poznámkový aparát na konci kapitoly. Citaci z dopisu neteře Austenové Fanny Knightové, kterou autorka cituje z díla Parka Honana *Jane Austen: Her Life*, jsem našla přeloženou v publikaci Elsemarie Maletzke *Jane Austenová: životopis*. Přejala jsem tedy překlad Jany Zoubkové a v poznámkách na konci kapitoly odkazuji na tuto přeloženou publikaci, která bude pro českého čtenáře podle mého názoru užitečnější.

Odkaz k *Jane Austen's Letters*, má v originálním textu stejnou podobu jako odkazy k ostatním románům Austenové. Rozhodla jsem se ale tento způsob citování přímo v textu rezervovat pro ta díla Austenové, která jsou přeložena do češtiny, proto jsem odkaz předělala.

U citace z *Jarmarku marnosti* přejímám překlad Aloyse Skoumala, báseň Alfredy Tennysona cituji v překladu Václava Pinkavy. Sama jsem přeložila citace z publikace *England and the English* viktoriánského spisovatele a politika Edwarda Lyttona Bulwera.

3 TYPOLOGIE PŘEKLADATELSKÝCH POSUNŮ

V překladu došlo k četným posunům oproti originálu. V této kapitole se pokusím roztřídit typy posunů podle kategorií, které uvádí A. Popovič¹³. V některých případech si vypůjčím terminologii Jiřího Levého¹⁴.

Popovič rozlišuje posuny konstitutivní a individuální. Konstitutivní posun je objektivní, v překladu k němu dochází kvůli rozdílným jazykovým a stylistickým normám jazyku originálu a jazyku překladu. Individuální posuny jsou projevem překladatelova idiolektu, jsou tedy subjektivní. Druhem individuálního posunu je tematický posun, který souvisí s rozdílnými reáliemi výchozí a cílové kultury. Tomuto typu posunu jsem se tedy již věnovala v kapitole 2.2. *Kulturní neekvivalence*. Negativní posuny jsou posuny nežádoucí, k nimž dojde, pokud překladatel text nepochopí.

Levý dělí překladatelské posuny na generalizaci, stylistickou nivelizaci, stylistickou intenzifikaci a intelektualizaci, do níž spadá zlogičťování, vykládání nedořečeného a explicitace syntaktických vztahů.

3.1. Konstitutivní posuny

Rozdíly mezi angličtinou a češtinou se na **syntaktické rovině** projevují například při převodu přítomných participií ve funkci přechodníku. Přechodníky už dnes patří k mluvě knižní až archaické, participia jsou tedy nejčastěji překládány pomocí vedlejších vět.

O, 124: **Conveniently forgetting her own fortune was made in trade**, she is spitefully scornful of Mr. Gardiner

P, 18: **Když se jí to hodí, tak zapomíná, že i její jmění má původ v obchodním podnikání** a škodolibě se vysmívá panu Gardinerovi

Překladem vedlejší větou časovou došlo k rozšíření českého textu a rozvolnění větné skladby. (Při překladu dále došlo k slovnědruhovému transpozici přídavného jména *scornful* na sloveso *vysmívá se*, to je však posun individuální.)

O, 117: Austen is often happy to follow the Cinderella plot and to make a happy ending out of marrying her heroine to a man notably above her in income and social prestige.

¹³ POPOVIČ, A. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975.

¹⁴ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998.

P, 10: Austenová se nebrání inspiraci Popelkou a šťastný konec jejích románů často spočívá v sňatku hrdinky s postavou s vyššími příjmy i společenským postavením.

V první větě je verbonominální predikace *is happy* rozvinuta infinitivy *to follow* a *to make*. V češtině taková vazba nemá obdobu, překládám tedy souřadným souvětím, v němž se podmínky střídají.

Angličtina jako jazyk s pevným slovosledem užívá pasivum také jako prostředek aktuálního členění větného a používá ho častěji než v češtině. Pasivní konstrukce jsem proto v některých případech nahradila konstrukcemi s vyjádřeným podmětem, v této větě například nevyjádřeným podmětem v první osobě množného čísla, který zahrnuje autorku i čtenáře.

O, 124: A later stage of this assimilation of one class into another **is seen** in the Bingleys of *Pride and Prejudice*.

P, 17: V pozdějším stádiu asimilace do vyšší třídy **zastihneme** rodiny Bingleových v románu *Pýcha a předsudek*.

Systémový rozdíl mezi oběma jazyky se projevuje i ve větší frekvenci nominálních vazeb v angličtině, zatímco pro češtinu jsou typičtější konstrukce verbální. Z tohoto důvodu jsem často volila transpozici jiných slovních druhů na tvary slovesné.

O, 115: Class difference was of course a fact of life for Austen, and an acute observation of the fine distinction between one social level and another was a necessary part of her business as a writer of realistic fiction.

P, 7: Pro Jane Austenovou byly společenské rozdíly samozřejmě realitou každodenního života a jako spisovatelka realistické prózy musela mírné odlišnosti mezi jednotlivými stavy bedlivě pozorovat.

Na rovině **lexikální** k posunu došlo ve větě, v níž autorka upozorňuje na *humorous double negative* v projevu Emmy, která zvažuje přijetí pozvánky na večírek.

O, 123: ‘She owned that, considering everything, she was not absolutely without any inclination for the party’(208): the sentence, with its careful qualifications and humorous double negative [...].

P, 17: „Doznala, že když tak všechno uváží, není jí tenhle večírek zcela proti mysli“ (152). Touto opatrně odměřenou větou vyjádřila [...].

Vzhledem k tomu, že v češtině je dvojitý zápor běžnou součástí jazykového systému a většinou není nijak pozoruhodný, tuto část jsem tedy vynechala. (V překladu Evy Kondrysové se navíc dvojitý zápor nenalézá.)

Premodifikaci substantiva *farmer* jiným substantivem *tenant* jsem v překladu musela vyřešit vedlejší větou přívlastkovou.

O, 119: [Mr Knightley] is interested in the domestic affairs of his **tenant farmer**, Robert Martin.

P, 12: [pan Knightley] zajímá i o soukromé problémy Roberta Martina, **kterému pronajímá farmu**.

V jednom případě jsem se potýkala s rozdíly, jakými oba jazyky vyjadřují kategorii rodu. Zatímco v angličtině se v textu k Austenové odkazuje slovem „author“, který je jedním z četných anglických substantiv, které mohou označovat oba rody, v češtině jsou taková slova spíše vzácná. Spojení „woman author“ tedy nelze přeložit pouze jako „autorka“, protože takové označení je neutrální a nezdůrazňuje explicitně rod. Tuto skutečnost jsem tedy vyjádřila pomocí vsuvky.

O, 121–122: The **woman author**'s sharp recognition of economic welfare [...].

P, 15: Austenová, **byť žena**, dobře chápe ekonomické příčiny válek [...].

3.2. Individuální posuny

Některé individuální posuny jsem již popsala v předchozí kapitole v rámci překladatelských problémů. Nyní tedy uvedu pouze některé z posunů, o kterých jsem zatím nehovořila.

Na **syntaktické rovině** v rámci individuálních posunů došlo k rozdělení některých složitých souvětí, která jsem pro překlad vnímala jako příliš dlouhá.

O, 115: Nor would she have wished it away, although at the time of writing her novels, she herself – as the unmarried daughter of a deceased country clergyman, like Miss Bates – knew what it was to suffer from the class system.

P, 8: Ani by si nepřála, aby se odlišnosti společenského postavení nerespektovaly, přestože v době, kdy psala své romány, věděla, jak může být život vinou společenského uspořádání obtížný. Stejně jako slečna Batesová byla totiž dcerou zesnulého reverenda venkovského kostela.

V tomto případě jsem tedy část reliéfizovanou pomlčkami přesunula do samostatné věty. V jiném případě jsem naopak ve snaze o větší přehlednost část souvětí uzavřela do závorek.

O, 116: Although in her own life Austen did have some dealings with royalty, however mediated, when she was graciously invited to dedicate Emma to Prince Regent, she never presents royalty in her fiction, nor any of the great aristocrats who still owned great tracts of the country and were prominent in its government.

P, 9: I když Austenová sama přišla do styku se členy královské rodiny (třebaže zprostředkovaně; byla totiž milostivě vyzvána, aby román Emma věnovala princovi regentovi), v jejích knihách královskou rodinu nenalezneme, ani žádného z předních aristokratů, kteří stále vlastnili rozsáhlé lány země a ve vládě zastávali významné pozice.

Individuální tendence se projevovaly také na rovině aktuálního členění větného, tedy při výběru slovosledu, například:

O, 115: In certain ways Austen was ideally placed to observe the finely nuanced social distinctions around her.

P, 7: V jistém smyslu bylo pro pozorování společenských rozdílů postavení Austenové ideální.

Druhem individuálního posunu je **tematický posun**, který vyjadřuje rozdíly mezi reáliemi originálu a překladu. Do této kategorie spadají i explicitace zmíněné v kapitole 2.2.4. *Jiné kulturní neekvivalence*. Za tematický posun je považována také funkční náhrada cizího prvku domácím.

Náhradu funkčním ekvivalentem jsem volila u věty, v níž spojením *grande dame* autorka ironicky označuje Emmu. Podobně ironické je v tomto případě označení *Její Výsost*, které také naráží na tendenci této postavy přeceňovat vlastní důležitost.

O, 123: [...] the sentence, with its careful qualifications and humorous double negative, signals the condescension of the *grande dame* of Highbury in thus conferring her stamp of approval on the parvenus.

P, 17: Touto opatrně odměřenou větou vyjádřila „Její Výsost“ z highburského panství svůj milostivý souhlas a nově nabytý status zbohatlické rodiny byl schválen.

Ke stylistické **nivelizaci** došlo například při ztrátách zmiňovaných aliterací či převodu francouzského spojení *nouveaux riches* (123) do češtiny jako *čerství zbohatlíci* (16). Ke ztrátě obraznosti došlo také při překladu těchto výrazů spojených se šlechtickým stavem.

O, 117: [...] it signifies that the lady in question has the title ‘in her own right’, as the daughter of an earl; she is ‘to the manner born’, as the expression goes and retains the title irrespective of her husband’s status.

P, 10: [...] značí to, že dotyčná je dcerou hraběte a titul je její vlastní, náleží jí bez ohledu na status jejího manžela.

Nivelizaci jsem se pokoušela kompenzovat **stylistickou intenzifikací** na jiných místech v textu, například.

O, 117: But we have different views as to the extent of social disparity between them.

P, 10: Ale názory na hloubku společenské propasti mezi nimi se různí.

Intelektualizaci popisuje Levý jako jev negativní, mluví však o textech uměleckých.¹⁵ Vzhledem k primární funkci tohoto textu, jíž je funkce referenční, jsem místy volila postupy explicitace (viz například kapitola 2.2.4. *Jiné kulturní neekvivalence*). K „vykládání nedořečeného“ došlo například v následujících případech.

O, 118: Emma Woodhouse is enraged that Mr. Elton should ‘look down upon her friend, so well understanding the gradations of rank below him, and so blind to what rose above, as to fancy himself showing no presumptions in addressing her!’

P, 10: Emmu Woodhousovou rozčílí pan Elton, **když ji požádá o ruku**: „Na její přítelkyni shlížel s opovržením, moc dobře si vědom společenským rozdíly u níže postavených, ale u těch nad sebou k nim byl tak slepý, že ho ani nenapadlo, jestli to není opovážlivost, ucházet se o ni!“

¹⁵ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998, s. 145.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit funkčně ekvivalentní český překlad kapitoly *Class* z knihy *The Cambridge Companion to Jane Austen* a následně napsat komentář, jenž by kromě překladatelské analýzy výchozího textu obsahoval i výčet překladatelských problémů, které se při překladu objevily, a také typologii použitých posunů.

Největší úskalí překladu textu představovala jeho vázanost na výchozí kulturu a s tím spojené lexikální problémy vyplývající z kulturních neekvivalencí. Problematickými aspekty byla také intertextualita a slovní hříčky. Nejen kvůli nutnosti řešit tyto problémy pro mě byla práce na překladu obohacující a pomohla mi podrobněji se seznámit s překladatelským procesem v praxi a uplatnit poznatky získané během studia. Díky překladu jsem také měla příležitost rozšířit si oblast znalostí o románech Jane Austenové a historickém období, v němž žila.

Bibliografie

Primární literatura

McMASTER, Juliet. Class. In COPELAND, Edward, McMASTER, Juliet (eds.). *The Cambridge Companion to Jane Austen*. UK: Cambridge University Press, 1997. ISBN 0-521-49867-8.

Sekundární literatura

Lingvistika a translatologie

ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINAŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

DUŠKOVÁ, Libuše a kol. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2211-0.

JAKOBSON, Roman: Lingvistika a poetika. In: JAKOBSON, Roman a ČERVENKA, Miroslav, ed. *Poetická funkce*. Jinočany: H & H, 1995. Artes et litterae. Literárněvědná řada, s. 74–105. ISBN 80-85787-83-0.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975.

KNITTLOVÁ, Dagmar a kol. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-244-2428-6.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.

NEWMARK, Peter. *A textbook of translation*. London: Prentice-Hall, 1988. ISBN 0-13-912593-0.

NORD, C. 2005. *Text analysis in translation: theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam: Rodopi, 1991. ISBN 90-5183-311-3.

Romány Jane Austenové

AUSTENOVÁ, Jane. *Emma*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1236-2.

AUSTENOVÁ, Jane. *Mansfieldské panství*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: Rozmluvy, 2009. ISBN 978-80-7335-223-3.

AUSTENOVÁ, Jane. *Pýcha a předsudek*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: LEDA, 2008. ISBN 978-80-7335-287-5.

AUSTENOVÁ, Jane. *Pýcha a přemlouvání*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: LEDA, 2010. ISBN 978-80-7335-242-4.

AUSTENOVÁ, Jane. *Rozum a cit*. Přeložila Eva Kondrysová. Praha: LEDA, 2009. ISBN 978-80-7335-288-2.

AUSTENOVÁ, Jane. *Watsonovi*. Přeložil Tomáš Tulinger. Praha: DARANUS, 2013. ISBN 978-80-87423-46-2.

Slovníky, příručky, encyklopedie

Český národní korpus – InterCorp verze 8 [online]. Ústav Českého národního korpusu FF

UK, Praha. [cit. 27. 7. 2017]. Dostupný z: <https://www.korpus.cz/>

Encyclopædia Britannica [online]. ©2015 Encyclopaedia Britannica, Inc. [cit. 27. 7. 2017].

Dostupné z: <http://www.britannica.com>

PHILLIPS, Janet. *Oxford studijní slovník: výkladový slovník angličtiny s českým překladem*.

Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-430655-3.

SINCLAIR, John McHardy (ed.). *Collins Cobuild English language dictionary*. London:

Collins, 1987. ISBN 0003750213.

Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [online]. © 2008-2016. [cit. 27. 7. 2017].

Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Ostatní zdroje:

CANNADINE David. *The Decline and Fall of the British Aristocracy*. US: Vintage Books, 1999. ISBN: 978-0375703683.

Cambridge Companion to Literature. In *Cambridge.org* [online]. United Kingdom: Cambridge University Press, 2017 [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: <https://www.cambridge.org/core/series/cambridge-companions-to-literature/1894B68589ACED94C2C42E855091DCA4>

Elinor a Marianna. In: *Databáze uměleckého překladu* [online]. Česká republika: UTRL FF UK a KAA FF MU [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: <https://www.databaze-prekladu.cz/preklad/000029640>

Juliet McMaster. In *University of Alberta Centenary*. [online]. Canada, 2017 [cit. 2017-07-27]. Dostupné z : http://wayback.archiveit.org/1830/20140930205814/http://www.ualbertacentennial.ca/cgi-bin/people/displaybio.php?bio_id=679

MALETZKE, Elsemarie. *Jane Austenová: Životopis*. Praha: Nakladatelství H&H, 2009. ISBN 978-80-7319-081-1.

MAUROIS, André. *Dějiny Anglie*. Praha: NLN, 1995. ISBN 80-7106-084-4.

PINKAVA, Václav. Alfred, Lord Tennyson. In: *Vybrané překlady básní z angličtiny* [online]. [cit. 27.7.2017]. Dostupné z: <http://www.vzjp.cz/verse.htm#Tennyson>

THACKERAY, William Makepeace. *Jarmark marnosti*. Přeložil Aloys Skoumal. Praha: Nakladatelství Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1745-1.

Příloha – výchozí text